

ІІІ РОЗДІЛ
ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ
ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ
В СОЦІАЛЬНИХ УМОВАХ

УДК 378. 016

*Бойчук Віталій Миколайович
м. Вінниця, Україна*

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Постановка проблеми. Академік В. Кремень у своїх наукових працях зазначає, що «однією з головних проблем суспільного розвитку є недостатній рівень культури та духовності в суспільстві, як на глобальному рівні, так і стосовно окремих спільнот та особистостей» [5, с.7]. Тому формування творчої особистості, зокрема майбутнього вчителя технологій є одним із пріоритетних завдань сучасної педагогічної науки. Значний потенціал щодо реалізації цього завдання закладено у художньо-графічній підготовці вчителя технологій, що дає змогу до технічної складової долучити художню та сприяє освоєнню дійсності на засадах поєднання доцільності, гармонії та краси. Розвиток індустріального суспільства вимагав від фахівців високого рівня технічного мислення, тоді як художнім та естетичним аспектам їх діяльності уваги приділялося недостатньо. Відомо, що в сучасних умовах освіта вчителя технологій переважно зосереджена на педагогічно-індустріальній, інноваційній, інформаційній та частково естетичній підготовках, хоч роль художньої підготовки спеціалістів, а зокрема художньо-графічної, у підготовці вчителя технологій досліджена мало.

Аналіз останніх досліджень. На особливу роль мистецтва, художньої творчості в естетичному, моральному та трудовому вихованні молоді, формуванні творчої особистості вказують у своїх працях психологи і педагоги-дослідники, серед яких А.Аронов, І.Бех, Б.Брилін, І.Зязюн, М.Каган, О.Коберник, В.Мазепа, О.Мелік-Пашаєв, Л.Масол, Н.Ничкало, Л.Новак, Л.Оршанський, О.Отич, В.Радкевич, О.Рудницька, Г.Тарасенко, О.Тищенко та інші. Проте в наявних працях не розкрито повністю роль учителя технологій в розвитку творчого мислення школярів і їх художньо-творчих здібностей. І хоча процес його підготовки досліджувався багатьма науковцями, серед яких Г.Альтшуллер, Р.Гуревич, Й.Гушелей, П.Дмитренко, О.Коберник, М.Корець, В.Мадзігон, В.Моляко, Є.Мілерян, О.Плуток, В.Сидоренко, В.Стешенко, Г.Терещук, Д.Тхоржевський, О.Щербак та інші,

в їхніх працях розглядаються переважно питання технічної творчості майбутнього вчителя, його техніко-конструкторської діяльності, проектною системою проведення занять.

Мета нашої статті – показати важливість художньо-графічної підготовки майбутніх вчителів технологій на сучасному етапі у вищих педагогічних навчальних закладах. В умовах постіндустріального суспільства, яке розвивається швидкими темпами, суттєву увагу треба приділяти й розвитку творчого мислення майбутнього вчителя технологій та створенню умов для його художньої творчої діяльності. Усі ці обставини вимагають обґрунтованого вдосконалення професійної підготовки вчителя технологій, розвитку його художньо-графічних умінь і навичок.

Виклад основного матеріалу. В умовах розвитку науково-технічного прогресу та сучасної виробничої сфери зростає потреба у висококваліфікованих фахівцях. Це зумовлює розробку нових підходів до змісту підготовки майбутніх фахівців усіх спеціальностей, в тому числі вчителів технологій. У своїх працях П. В. Дмитренко зазначає, що важливим аспектом змісту підготовки майбутніх вчителів технологій у вищих педагогічних навчальних закладах є формування у них творчого ставлення до праці. Творче ставлення до праці є однією з передумов розвитку особистості та ефективної участі її у суспільному виробництві. [3].

Важливе місце у процесі педагогічної підготовки фахівців для загальноосвітніх шкіл належить мистецтву графіки, як одному з основних видів образотворчого мистецтва. Художня графіка, як самостійний вид образотворчого мистецтва і самостійна навчальна дисципліна, має значний освітньо-виховний вплив на культурно-професійне становлення особистості вчителя, розвиток його креативних здібностей. Тому державним «Стандартом педагогічної освіти України» особлива увага приділяється дисципліні «Художня графіка», вона входить до професійно орієнтованих дисциплін мистецького циклу навчального плану.

О.В. Плутук у своїй статті «Зміст підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації проектно-художньої творчості учнів основної школи» говорить про професійну підготовку майбутнього вчителя технологій з урахуванням специфіки діяльності педагога щодо організації, керівництва, контролю та координації означеного виду творчості, та акцентує увагу на тому, що метою впровадження Державного стандарту до змісту освітньої галузі „Технологія” є забезпечення ефективності творчого розвитку особистості учнів у трудовій діяльності шляхом широкого залучення їх до цілісного процесу проектування виробів та послуг, від їх творчого задуму – до втілення його у високохудожній формі.

О.В. Плуток відзначає, що провідну роль у реалізації педагогічних можливостей, закладених у проектно–художній творчості належить вчителю технологій, який має виступати організатором та керівником її здійснення. У зв'язку з цим важливим аспектом професійної підготовки студентів технологічних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів є формування у них готовності до організації процесу проектно–художньої творчості учнів основної школи. А будь-яка художньо-творча діяльність без художньо-графічної підготовки неможлива.

Формування художньо-графічної підготовки майбутніх учителів технологій у вищих навчальних закладах потребує врахування історії становлення і розвитку вітчизняної системи професійної підготовки вчителя технологій в Україні у ХХ та на початку ХХІ століття, об'єктивного аналізу зарубіжного досвіду художньо-графічної підготовки педагогів і з'ясування перспективних напрямів модернізації професійної підготовки майбутніх учителів технологій відповідно до вітчизняних та світових стандартів.

Особистісно орієнтовану професійну підготовку, що базується на художньо-графічній підготовці майбутніх фахівців технологій у вищих навчальних закладах, можна розглядати як науково обґрунтовану систему взаємодії студентів і професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу, в основу побудови якої покладено принцип особистісного підходу і яка інформаційно навантажена за змістом, індивідуалізована за формою, інтенсивна в часовому вимірі, має за мету формування смислової парадигми особистості майбутнього фахівця, компетентного у художній та філософській сферах. Результатом і головною метою особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх педагогів-трудоуників у процесі навчання є формування смислової парадигми особистості майбутнього вчителя, яку можна розглядати як інтегральне особистісне утворення особистості, що забезпечує її здатність до професійного самовизначення, професійної самоактуалізації та професійної самореалізації упродовж життя, здатність до неперервної художньої (естетичної) освіти.

З 2009 року Державним стандартом базової і повної середньої освіти задекларовано безперервну вертикаль художньо-естетичної освіти шляхом уведення навчальної дисципліни «Художня культура». Аналізуючи зміст підручників для загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема з предметів «Трудове навчання» та «Технології» ми вбачаємо, що окрім пізнавальних, розвиваючих, профорієнтаційних цінностей автори значну увагу на сучасному етапі приділяють художньо-культурним цінностям – можливості вивчення учнями на уроках технологій основ художнього конструювання, композиції і колористики, а також знайомства на цій основі з культурною спадщиною свого народу та інших націй. Науковці переконані, що «у фор-

муванні в студентів інтелектуальних і художніх здібностей актуальною стає така побудова навчального процесу, яка б забезпечила системне оволодіння художнім потенціалом, прилучення до світової і вітчизняної культури, навчила б здійснювати самостійний художній пошук» [8, с. 83]. Все це зумовлює художньо-графічну підготовку майбутнього вчителя технологій.

Результати дослідження складових програм з художньої графіки, укладених педагогами різних навчальних закладів педагогічної освіти, їх структурно-змістових параметрів і тих дидактичних умов та психолого-педагогічних, методичних і художніх факторів показали, що в основному відсутні дидактичні умови формування якісного рівня художньо-графічної підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів педагогічної освіти. Мізерний обсяг годин, відсутність узгодженості теоретичних положень з практичними заняттями, догматична абсолютизація окремих законів та принципів композиції, відірваність формальних вправ на практичних заняттях від загального погляду на композицію в цілому, як внутрішню структуру художнього формоутворення засобами графіки, відсутність чітко визначеної мети і завдань програм, відсутність методичних технологій, що забезпечують процес навчання-учіння основ мистецтва графіки з позицій дидактичних принципів, а також комплексного, міжпредметного розгляду питань художньо-графічної діяльності студентів та завдань формування і розвитку художньо-образного, композиційного мислення та «мислення в матеріалі», окреслили завдання нашого дослідження у вирішенні кола питань щодо наукового обґрунтування змісту курсу навчальної дисципліни «Художня графіка».

Проведені нами експерименти засвідчили, що доцільною в системі художньо-педагогічної освіти є академічна дисципліна «Художня графіка», побудова її програми зі структурно-змістовними складовими, метою якої має бути підготовка студентів у галузі графічної композиції, що надає можливість залучити їх до творчої та ремісничої сторін графічного мистецтва, сформувати розуміння психологічних основ зорового сприйняття, композиційного, графічного та образного мислення, а також «мислення в матеріалі» (відчуття специфіки зображальних можливостей графічного матеріалу: олівець, вугілля тощо). Усвідомлення суті творчого процесу зсередини при роботі над композицією в графічних техніках забезпечується дидактичними умовами процесу пізнання творчої діяльності як розумово-практичних способів дій на рівні творчо-технологічного та художньо-образного відтворення дійсності і явищ реального світу, і є базою для розвитку здатності особистості до професійної діяльності.

Аналіз професійного росту студентів у галузі мистецтва графіки доводить, що студенти недостатньо або зовсім не дбають про свою образотворчотехнічну майстерність, користуючись лише незначною кількістю прийомів, які

були їм запропоновані на початку навчання, або тими, що віддзеркалюють їх природні нахили та уподобання. Згодом це призводить до жорсткого закріплення обмеженої кількості рухових навичок і технічних прийомів, їх постійного домінування в навчальних і творчих роботах, не виправданої однобічності їх застосування в графічних композиціях. І як результат – формується мовнографічний стереотип та обмеженість художнього, композиційного мислення студента, зупиняється якісне зростання «мислення в матеріалі». Неуважність до техніки графічного зображення згодом стає звичкою, від якої дуже складно відмовитись. І якщо в початкових завданнях поверховість технічних знань певною мірою є закономірною, то в наступних, більш складних роботах, мовна однотипність та технічна недосконалість робить неможливим реалізацію самого творчого вирішення композиції в художньо-графічній діяльності.

Практичне оволодіння основами мистецтва графіки студентами художньо-графічних факультетів педагогічних університетів дозволяє професійно використовувати цей вид мистецтва в педагогічній та художньо-творчій діяльності. Оволодіння графічними техніками є ґрунтовною частиною методичної системи навчання в процесі художньо-графічної підготовки студентів. Саме ці аспекти і формують проблему художньо-графічної підготовки майбутніх учителів технологій.

Висновки. Формування креативної, духовної, культурної особистості завжди відбувалося під впливом мистецтва. Важливу роль відіграє у цьому художньо-графічна підготовка. У графіці основним засобом зображення є малюнок, виконаний будь-яким матеріалом чи інструментами. Тому оволодіння мистецтвом графічного малюнка майбутнім вчителем технологій потребує розробок спеціальних методик навчання. У першу чергу, це – навчання основ графічного формування та технології виконання композиції в матеріалі. В основі процесу навчання, а особливо у підготовці майбутнього вчителя технологій має бути система вправ, націлених на формування навичок та вмій графічного відтворення об'єктів зображення, тобто оволодіння прийомами та способами виразного малюнка.

Література: 1. Бесчастнов Н.П. Черно-белая графика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений, обучающихся по специальности "Художественное проектирование изделий текстильной промышленности" / Н.П. Бесчастнов. – М., 2005. 2. Болонський процес: Документи /Укладачі: З.І. Тимошенко, А.М. Грекова, Ю.А.Гапон, Ю.А.Палеха. – К., Вид-во Європ. ун-ту, 2004. 3. Державні стандарти базової і повної середньої освіти (Освітня галузь "Технологія") // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – №1. – С. 1–6. 4. Дмитренко П. В. Підготовка вчителів трудового навчання у вищих педагогічних навчальних закладах // Український соціум.

- 2004. - № 3 (5). - С.102-107 5. Кремень В.Г. Вхідження людини у світ науки і культури в умовах глобалізації // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Вип. 29 / редкол.: І.А.Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. - С. 7-12 6. Резніченко М.І. Художньо-прикладна графіка. Програма для студентів педуніверситетів / М.І. Резніченко. – Львів, 2002. 7. Симоненко С.М. Визуальное мышление и художественно-графическое творчество / С.М. Симоненко. – Одесса : ОД-ПИ; Деп. в ГНТБ України, 1994. 8. Шелюх Л.П., Потрымай А.А. Формирование дивергентного мышления студентов на занятиях по техническому и прикладному творчеству // Проблемы трудовой і професійної педагогіки: Наук.-метод.зб. / Кол.авт. – Слов'янськ: СДПУ, 2002. – Вип.7. – 82-85.

Bibliography (transliterated): 1. Beschastnov N.P. Chernobelaja grafika: ucheb. posobie dlja stud vyssh. ucheb. zavedenij, obuchajushhihsja po special'nosti "Hudozhestvennoe proektirovanie izdelij tekstil'noj promyshlennosti" / N.P. Beschastnov. – M., 2005. 2. Bolons'kij proces: Dokumenti /Ukladachi: Z.I. Timoshenko, A.M. Grekova, Ju.A.Gapon, Ju.A.Paleha. – K., Vid-vo Єvrop. un-tu, 2004. 3. Derzhavni standarty bazovoi і povnoi seredn'oi osviti (Osvitnja galuz' "Tehnologija") // Trudova pidgotovka v zakladah osviti. – 2004. – №1. – S. 1–6. 4. Dmitrenko P. V. Pidgotovka vchiteliv trudovogo navchannja u vishnih pedagogichnih navchal'nih zakladah // Ukraїns'kij socium. - 2004. - № 3 (5). - С.102-107 5. Kremen' V.G. Vhodzhennja ljudini u svit nauki і kul'turi v umovah globalizacii // Suchasni informacijni tehnologii і innovacijni metodiki navchannja u pidgotovci fahivciv: metodologija, teorija, dosvid, problemi // Zb. nauk. pr. – Vip. 29 / redkol.: І.А.Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. - С. 7-12 6. Reznichenko M.I. Hudozhn'o-prikladna grafika. Programa dlja studentiv peduniversitetiv / M.I. Reznichenko. – L'viv, 2002. 7. Simonenko S.M. Vizual'noe myshlenie і hudozhestvenno-graficheskoe tvorcestvo / S.M. Simonenko. – Odessa : ODPI; Dep. v GNTB Ukrainy, 1994. 8. Sheljuh L.P., Potrymaj A.A. Formirovanie divergentnogo myshlenija studentov na zanjatijah po tehničeskomu і prikladnomu tvorčestvu // Problemi trudovoi і profesijnoi pedagogiki: Nauk.-metod.zb. / Kol.avt. – Slov'jans'k: SDPU, 2002. – Vip.7. – 82-85.

В.М. Бойчук

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті автор розглядає важливість художньо-графічної підготов-

ки майбутніх учителів технологій на сучасному етапі у вищих педагогічних навчальних закладах.

Ключові слова: художньо-графічна підготовка, художня графіка, вчитель технологій.

В.М. Бойчук

ФОРМИРОВАНИЕ КРЕАТИВНОЙ ЛИЧНОСТИ В ВЫСШИХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В статье автор рассматривает важность художественно-графической подготовки будущего учителя трудового обучения на современном этапе у высших педагогических учебных заведениях.

Ключевые слова: художественно-графическая подготовка, художественная графика, учитель технологий.

V.M. Boychuk

CREATIVE PERSONALITY FORMATION IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

In the article the autor shows importance of the artistic-graphic training for future teachers of technologies in the modern stage in nigher pedagogical educational esnablishments.

Keywords: artistic-graphic preparation, state of the art graphics, a teacher of technology.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2013

УДК 159

*Фурманец Борис Иванович
г. Харьков, Украина*

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПСИХОДИАГНОСТИКИ ИНДИВИДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ СТУДЕНТОВ

Постановка проблемы. В современной высшей школе в контексте инновационной образовательной концепции, было и остается весомым требованием, качественное изучение индивидуально-психологических особенностей студентов с целью всесторонней их подготовки к деятельности в жизненно важных социально-производственных сферах. В этом контексте, перед научно-педагогическими работниками ставится задача более углуб-